

Väg 662 mellan Bonäshamn och Huså

Arkeologisk utredning

Kall socken, Åre kommun, Jämtlands län

Eva Klotz

RAPPORT – JAMTLI 2021:23
ISSN 1654-2045

Utgivning och distribution:

Jamtli

Box 709

831 28 Östersund

Tel. 063 - 15 01 00

© Jamtli 2021

Redigering och layout av framsida: Lena Ljungkvist

Bilder: Eva Klotz

Jamtli medger spridning av dokumentationsmaterialet med Creative Commons-licensen CC BY, undantaget Lantmäteriets kartor samt annat upphovsrättsskyddat material.

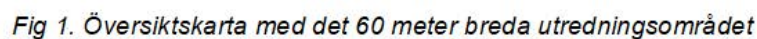
Länsstyrelsens diarienummer: 431-2523-2021

ISSN 1654-2045

Innehållsförteckning

Sammanfattning	1
Bakgrund.....	2
Undersökningens/utredningens bakgrund.....	2
Syfte	2
Metod och genomförande.....	2
Kulturmiljöbeskrivning (känd fornlämningsbild).....	2
Utredningens genomförande och resultat.....	2
Beskrivning av utförande/genomförande.....	2
Arkiv- och kartstudier	2
Resultat	3
Utvärdering och åtgärdsförslag.....	5
Åtgärdsförslag	5
Referenser.....	7
Kartor.....	7
Litteratur	7
Administrativa uppgifter.....	8
Bilaga 1	9
Tabell med beskrivningar av de registrerade lämningarna.....	9

Stiftelsen Jamtli har utfört en arkeologisk utredning utmed väg 662 mellan Huså och Bonåshamn i Kalls socken, Åre kommun. Utredningen föranleddes av att Trafikverket planerar en upprustning av vägen. Utredningsytan inventerades och en fornlämning påträffades: en boplat. Dessutom påträffades 16 övriga kulturhistoriska lämningar. Allt har registrerats i Kulturmiljöregistret och är sökbart i Riksantikvarieämbetets Fornsök.

Bakgrund

Undersökningens/utredningens bakgrund

Med anledning av Trafikverkets planerade upprustning av väg 662 mellan Huså och Bonäshamn, Åre kommun, har Stiftelsen Jamtli utfört en arkeologisk utredning inom en 60 meter bred korridor kring vägsträckan. Uppdraget utfördes efter beslut från Länsstyrelsen i Jämtlands län (dnr 431-2523-2021) och uppdragsgivare var Trafikverket.

Fältarbetet genomfördes i juli månad 2021 av Eva Klotz, arkeolog på Jamtli, som även har sammanställt denna rapport.

Syfte

Syftet med utredningen var att ta reda på om fornlämningar kommer att beröras av det planerade arbetsföretaget, och att om så är fallet avgränsa dessa inom området.

Metod och genomförande

Utredningen inleddes med en genomgång av tidigare kända lämningar i området (Fornsök) samt kart- och arkivstudier (litteratur och lantmäteriets Historiska kartor). Därefter genomfördes utredningen med en fältinventering under 5 arbetsdagar.

De påträffade lämningarna dokumenterades på plats genom digital inmätning med fältdator och GPS, och tillbaka till kontoret registrerades lämningarna i Kulturmiljöregistret KMR, sökbart genom Fornsök.

Kulturmiljöbeskrivning (känd fornlämningsbild)

Utredningsområdet, väg 662 mellan Huså och Bonäshamn, följer till största delen Kallsjöns västra strand, ibland invid brant sluttning ner mot sjön, och i ca 4,5 kilometer löper den genom ett myr- och skogslandskap mellan Fävikens och Stor-Grundsviken. Vägen byggdes år 1939 och ersatte då den äldre landsvägen från 1839.

Området fornminnesinventerades översiktligt år 1973 vilket resulterade i fyra lämningar i utredningskorridorens närområde, en trefaldighetskälla och tre fyndplatser varav en i mossmark (skifferspets) och två i strandkanten av Kallsjön (en järnspets och en holkyxa i brons).

Åren 1997 och 2005 gjordes Skog & Historia-inventeringar i området, i ett arbetsmarknads-politiskt projekt hos Skogsstyrelsen. Då noterades fyra platser med lämningar, ett område med uppgift om tre fångstgropar(?), en boplats, en acetat/tjärindustri och en jordkällargrund. Dessa lämningar kunde nu kvalitetsgranskas.

Utredningens genomförande och resultat

Beskrivning av utförande/genomförande

Arkiv- och kartstudier

Den äldsta kartan över Huså är från 1767. Den visar hur Husåns vattenflöden och delta såg ut innan herrgården på 1830-talet byggdes på deltat, och de tre vattenfåror lades igen och en ny rakt österut rinnande vattenfåra grävdes fram.

Åren 1826-1827 upprättades en mycket översiktlig karta som bl.a. visar Huså och Kyrkslättens ägor, även här före omdanandet av Huså by. Intressant att notera är att en väg söderifrån leder fram till Grundsviken, med torpbebyggelse vars äldst belagda torp anlades 1672 (Ullberg 167, sid 670). Detta var alltså innan den gamla landsvägen byggdes.

På samma karta noteras att inom dagens Östitorpen anges Präst Torpet och norr därom Gråbergs Torp (fig 2).

Fig 2. Detalj ur avvittringskartan upprättad 1826-27 som visar sträckan mellan Fävikens ödesböle och Huså.

Vägen som nu ska rustas upp byggdes 1939 och ersatte då den gamla landsvägen som byggdes 1839 av Huså bruk, vid den tiden benämnt Gustafs och Carlbergs Kopparverk. På några ställen överkorsas den nya vägen av den gamla landsvägen.

Resultat

Inventeringen resulterade i registrering av 17 lämningar till Riksantikvarieämbetets Kulturmiljöregister KMR, varav 1 fornlämning (R) och 16 övriga kulturhistoriska lämningar (ÖKL), se fördelning nedan.

Boplat	1	R
Fossil åkeryta	1	ÖKL
Fyndplats	1	ÖKL
Husgrund	3	ÖKL
Område med kolbotten och kolarkoja	1	ÖKL
Röjningsröse	1	ÖKL
Småindustriområde (utvinning av tjära eller kol)	1	ÖKL
Trefaldighets-/hälsokälla	1	ÖKL
Tvättbrygga(?)	1	ÖKL
Vägbankar efter gammal landsväg	6	ÖKL

Fig 3. Vy mot bopplatsen L2021:5092 inne i bukten där en båt ligger förtöjd.

På fornlämningen, bopplatsen (L2021:5092), påträffades skärvstenar och kvartsbitar utmed stranden av Svartnäsvisken (fig 3). Den hade tidigare uppmärksammats i samband med Skog & Historia-inventeringen 1997.

Fyndplatsen (L1947:8371) samt trefaldighets-/hälsokällan (L1947:8501) var tidigare registrerade i KMR. Fyndplatsens läge korrigerades nu på plats då jämförelse kunde göras med lägesbeskrivning i äldre inventeringsbok.

År 1973 var trefaldighets-/hälsokällan öppen och skyltad men vid senare upprustning av vägen har den skadats och nu överlagrar vägbanken en stor del av den (fig 4).

Fig 4. Nedanför och delvis under den höga vägbanken ligger resterna efter den uppmärkning som funnits runt trefaldighets/hälsokällan. Någon har grävt en ränna från källan där järnrikt vatten sipprar ut.

Utredningsytan korsades på flera ställen av den gamla landsvägen, byggd 1839, och sex av de små delsträckorna registrerades (fig 5). Tyvärr medgav inte utredningsåtagandet att följa upp hela den övergivna och delvis tätt överväxta gamla landsvägen.

Ett av de tips som kom från Skog & Historia-projektet, ett område med uppgift om tre fångstgropar(?), avskrevs då inga sådana fanns inom angiven plats.

För beskrivningar av samtliga registrerade lämningar se Bilaga 1.

Utvärdering och åtgärdsförslag

De flesta lämningarna ligger på sådant avstånd eller i ett högre eller lägre terrängläge än landsvägen att de inte bedöms direkt beröra kommande vägåtgärder.

Fornlämningen, boplatsen L2021:5092 sträcker sig utmed stranden nedanför en rejäl sluttning från landsvägen. Någon åtgärd innan vägåtgärder anser vi inte behövas.

Nära boplatsen ligger området med grunder efter industriverksamhet L2021:5172 (fig 6). En av grunderna ligger i nära anslutning till den höga vägbanken. Den kan komma att beröras av vägarbetena.

Åtgärdsförslag

Den tidigare registrerade trefaldighets- och hälsokällan, L1947:8501, har vid senaste förstärkningen av landsvägen skadats mycket kraftigt. Och under vägbanken noterades endast ett par hållar som troligen kantat källan. Någon information om hur gammal källan är har inte hittats och för att få en datering föreslår vi en mindre undersökning för att ev. se om det i källan finns något som kan datera densamma.

Slutgiltigt beslut om åtgärder tas av Länsstyrelsen.

Fig 5. En av vägbankarna efter gamla landsvägen, på en sida kantad av dike, L2021:5147

Fig 6. Liggande betongkonstruktion på grunden för den s.k. fabriken vid Blåmyran, L2021:5172

Referenser

Kartor

Lantmäteristyrelsens arkiv

- Geometrisk avmätning Husån, Kall sn, 1767, akt Y25-23:1

Lantmäterimyndigheternas arkiv

- Storskifte Husån 1767, akt 23-kal-7
- Avvittring Kjölands Afradsland i Kalls sn 1826-27, akt 23-kal-50

Litteratur

Ullberg, Gösta. 1967. *Huså bruks historia*

Ullberg, Gösta. 1969. *En bok om Kall: Gränsbygd i Jämtland*

Almqvist, Boel. 1986. *Huså. Sevärdheter i Jämtland-Härjedalen*

Administrativa uppgifter

Länsstyrelsens diarienummer:	431-2523-2021
Jamtli's diarienummer:	22-2021-F5CC
Undersökningstid:	21-06-07 – 21-07-11
Personal:	Eva Klotz
Koordinatsystem:	Sweref
Dokumentationsmaterial:	Digitalt dokumentationsmaterial förvaras på Jamtli.
Fynd:	Inga fynd tillvaratogs.

Bilaga 1

Tabell med beskrivningar av de registrerade lämningarna

Nr	Lämningstyp	Beskrivning
L2021:5092	Boplats	Boplats, ca 70 m l (huvudriktning NNÖ-SSV) utmed ett ca 2 m brett strandplan. Inom ytan påträffades måttligt med skärvstenar och kvartsbitar.
L1947:8501	Källa med tradition	Trefaldighets- och hälsokälla, rest av, till största delen överlagrad av vägbank. Vid fornminnesinventeringen 1973 beskrevs källan som 0,4 m diam och 0,6 m dj, delvis kantad av 0,3 m st stenar, med järnhaltigt vatten och avlopp mot ÖNÖ. Av källan återstår 2021 invid vägbankens nedre del två stående hållar, 0,6 m h, 0,25-0,5 m br och 0,03-0,1 m tj, vilka kantar bredaste och djupaste SV delen av en smal grävd ränna, 5 m l, 0,15-0,25 m br, och 0,1-0,5 m dj, där det rinner fram järnhaltigt vatten mot NÖ. Över källan ligger en nedfallen träskylt med texten HÄLSO-KÄLLA och flera hopfallna bandade enkla pinnar.
L1947:8371	Fyndplats	Fyndplats, ungefärlig, för spets av grå skiffer. Påträffades 1951 vid torvtagning, i ytskiktet invid väggkant (gamla landsvägen).
L2021:5050	Fossil åker	Fossil åkeryta, ca 8x6 m (NNÖ-SSV). Kantas i NNÖ av terrasskant, 0,3-0,4 m h, i ÖSÖ av röjningsstenar i form av tre låga ca 0,2 m h stenansamlingar, i SSV av ett 0,4 m h åkerhak och i VNV av jämn, brant och stenfri delvis öppen ängsmark. Inom ytan är ett röjningsröse, ca 2 m diam och intill 0,3 m h, samt en svag terrasskant (VNV-ÖSÖ). Ytan kan ses som en liten utlöpare från den stora åkern VNV därom men ger intryck av att vara en äldre åkeryta eller del av en större som inte fortsatt att brukas.
L2021:5054	Område med skogsbrukslämningar	Område med skogsbrukslämningar, 23x15 m (NÖ-SV), bestående av 1 kolbotten och 1 kolarkojgrund. Kolbotten är närmast rund, 12 m diam och 0,2-0,3 m h, omrörd. Beväxt med fem stora stubbar, 0,3-07 m diam. Kojgrunden, 4 m SV därom, är 4x3,5 m (NÖ-SV) med i NV en väggvall, ca 0,5 m br och 0,4 m h, och mot NÖ sidan en eldstad, ca 1,5x1 m och 0,7 m h, uppdragen av ett träd. Grundens SÖ sida är skadad av stig. Genom området, mellan grund och kolbotten, löper en bred stig som går mellan gamla och nya landsvägen.
L2021:5065	Röjningsröse	Röjningsröse, 6x5 m (ÖNÖ-VSV) och 0,5-0,8 m h, till stor del övermossat med i ytan synliga 0,2-0,4 m st stenar, vanligen 0,2-0,3 m st.
L2021:5066	Husgrund	Husgrund, rest av, ursprungligen minst 3,5x3 m (Ö-V), bestående av en bakre i sluttning kallmurad vägg, 3,5 m l (Ö-V) och 0,9-1 m h, något utrasad. Grunden är minst 3 m l mot N, därefter avbruten av vägdike.

L2021:5109	Husgrund	Källargrund, rest av, inrasad med kvarvarande front av bräder, 1,3 m h och 0,9 m br, och utrasad dörr. Bakom bräder och tjärpapp anas kallmurning. Beskrevs vid besiktning 2005 som 4x4 m (NÖ-SV) med kallmurade väggar, 1,5 m h av 0,1-0,6 m st stenar, och inrasat tak.
L2021:5119	Färdväg	Landsväg, del av, ca 75 m l (VNV-ÖSÖ), bestående av vägbank, ca 4,5 m br och intill 1 m h längs NNÖ sidan, längs SSV sidan kantad av ett 0,1-0,3 m dj dike. Något igenväxt. Mitt på vägbanken löper en cykelstig(?), 0,2 m br och 0,1 m dj. Vägbanken fortsätter mot NÖ och ÖSÖ, i ÖSÖ avbruten av dagens landsväg.
L2021:5129	Färdväg	Landsväg, del av, ca 95 m l (NV-SÖ), bestående av vägbank, 5 m br och 0,1-0,8 m h, längst i NV kantad av ett 0,3 m dj dike. Vägbanken avskuren av dagens landsväg i NV och av ett större dike i SÖ.
L2021:5143	Färdväg	Landsväg, del av, ca 30 m l (N-S), bestående av vägbank, ca 4 m br och intill 0,4 m h, ställvis kantad av 0,5 m br och längs V sidan 0,5 m dj diken. Igenväxt.
L2021:5146	Färdväg	Landsväg, del av, ca 95 m (Ö-V), bestående av 2 vägbankar, 45 och 20 m l, 4,5-5 m br och intill 0,4 m h, med mellanliggande landsväg (NV-SÖ) som förstört vägbanken. Vägdelen ändrar i V av grustag och i Ö av skogsbilväg (NÖ-SV).
L2021:5147	Färdväg	Landsväg, del av, ca 190 m l (huvudriktning NV-SÖ), bestående av vägbank, 4-5 m br och 0,2-0,4 m h, ställvis kantad av dike, 0,1-0,4 m dj. tydligast längst NÖ sidan.
L2021:5164	Färdväg	Landsväg, del av, ca 40 m l (Ö-V), bestående av svag vägbank, intill 0,2 m h, längs S sidan ställvis kantad av otydligt grunt dike. Omrörd mark och otydlig, men fast hård mark och ställvis svaga hjulspår.
L2021:5166	Husgrund(?)	Grund(?), mycket otydlig och osäker, ca 14x10 m (NV-SÖ), bestående av utmed NÖ långsidan en stenvall, ca 2 m br och 0,3-0,5 m h av 0,2-1 m st stenar, som ändrar i NV av en ansamling större block och i SÖ av stenpackning, 2,5x2 m (NÖ-SV). Vinkelrätt och mot SV från stenvallen, och i något lägre nivå/sluttning, är två eller tre parallella ojämna stenrader, 1-1,5 m br och 0,1-0,4 m h. Utmed SV långsidan kan man ana en svag låg stensträng/kant, ca 0,3 m h.
L2021:5172	Småindustriområde	Område med industrihistoriska lämningar, ca 150x40-95 m (NNV-SSÖ), bestående av 9 grunder av olika utseende och separat beskrivna nedan. Enligt karta och köpebrev från 1919 den Ö delen av ett område för föreslagen kolugnsanläggning. Vid en Skog&Historia-inventering 1997 uppgav en lokalboende att mellan 1916-1918 torrdestillerade militären björkved och utvann acetat och tjära på platsen. Grundernas från N beskrivna var för sig, och där grunderna sammanfaller med byggnader på kartan från

		1919 anges detta i beskrivningarna: Husgrund, 9x5 m och ca 0,3 m dj, med 0,3-0,5 m h betongsyll och 3-4 m st öppning i SÖ. Bostad enligt 1919 års karta. Ca 10 m V därom: Husgrund, 5x3 m, i tre sidor en 0,6 m br och 0,2-0,3 m h vall kring två svackor, 2x1,5 m och 0,4 m dj, med mellanliggande jordvall, 0,9 m br, som rumsavskiljare(?). Ca 60 m S därom: Husgrund, 7x2,5 m (NNV.SSÖ) och 0,2-0,3 m h med stensockel. Smedja enligt 1919 års karta. Ca 25 m Ö därom: Husgrund(?), bestående av en grop, rundat kvadratisk, 2-2,5 m i sida och 0,3-0,4 m dj, med plan botten och där sten anas i sidorna. Ca 30 m Ö därom: Grund efter uppfordringverk (enligt 1919 års karta), ca 6x6 m, något oklar begränsning, bestående av en 0,9 m dj grop med något hopfallna sidor, omgiven i SV, NV och SÖ av jord- och stenvall, 1-1,2 m br och 0,1-0,3 m h, och fylld av övermossade ca 0,4 m st stenar och lite skräp. Från grunden löper mot SÖ ett dike, 0,8 m br och 0,3-0,5 m dj. Enligt kartan från 1919 löpte en transportbana från stranden upp till uppfordringsverket, vilket också omnämnts av lokalboende. Möjligen utgör diket någon sorts rest av detta. Ca 50 m SV därom: Husgrund, 7x4 m (N-S) och uppbyggd 0,2-0,7 m h, vars S del är ojämnt stenkantad. Rötterna till stor gran Ö om går in i grunden. Vedficka enligt 1919 års karta. 2 m SÖ därom: Husgrund, ca 5x5 m och 0,3-0,4 m dj, kantad i N sidan av betongklädd stenvägg, ca 2,5 m l, 0,6 m h och 0,25 m tj, i övriga sidor av infallna stenar. Grunden kan möjligen ha fortsatt norrut men träd döljer. Kaphus enligt 1919 års karta. Ca 20 m S därom: Grund, ca 14x11 m (N-S), med plan S del och med konstruktioner på den N, bestående av åtta parvis parallella betongpelare, 0,3x0,3 m st och 0,4-0,7 m h, placerade med ca 1 m:s mellanrum, under tät vegetation och ris anas ett par gropar med betongväggar och på grunden ligger en nedfallen ca 2 m h betongkonstruktion, i botten rektangulär, 1,3x0,8 m med öppning, och ovan den en skorstenslik 1,5 m h och 0,65 m diam st pipa som saknar öppning i toppen. Oklar beteckning på 1919 års karta, enligt boende år 1997 en fabriksbyggnad. Ca 10 m ÖSÖ därom: Husgrund, ca 3x3 m med 0,3 m h betongsockel. Hög tät vegetation gjorde ytterligare mätning omöjlig
L2021:5174	Textilindustri	Bryggrest efter tvättbrygga(?), bestående av i Ö sidan av ett ca 3 m br vattendrag utstickande avhuggna rundvirken, 0,05 m diam, och invid dem ett par bräder bland några block ca 1,5 m ut i vattnet. Belägen i NV kanten av en ca 5x2 m stor i brinken urschaktad yta (NNÖ-SSV). I den urschaktade ytans SSV del är en cementrörkantad brunn(?).

RAPPORTSERIE – JAMTLI, 2021

ISSN 1654-2045

- 2021:1 Huså herrgård. Fasadrestaurering 2020
Sara Höglund
- 2021:2 Lillhärdals kyrka. Omläggning av skiffertak, 2020
Henrik Ylikoski
- 2021:3 Bostadshus i Lungre. In- och utvändiga åtgärder, 2020
Henrik Ylikoski
- 2021:4 Lövkläppen. Byggnadsdokumentation, 2020
Lasse Wagenius, Björn Olofsson och Sara Höglund
- 2021:5 Värnamo stationsområde – kulturhistorisk utredning
Björn Olofsson och Kristina Jonsson
- 2021:6 Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning
Brunflo 336 (L1945:1505), gårdstomt
Anna Engman
- 2021:7 Reparation av norra takfallet på Mattmars kyrka 2018
Björn Olofsson
- 2021:8 Brunflo kyrka. Omläggning av skiffertak, 2020
Henrik Ylikoski
- 2021:9 Norderön. Schaktningsövervakning inom blästbrukslämning och intill gravhög
Kristina Jonsson
- 2021:10 Arkeologisk utredning i Handsjö nära fornlämning L1946:856/Rätan 125:1, boplat
Annabell Rahm
- 2021:11 Ridhus i Hackås. Arkeologisk utredning i gravhögars närhet
Kristina Jonsson
- 2021:12 Arkeologisk utredning och förundersökning i Handsjö inom
stenåldersboplatser L1946:110/Rätan 98:1
Annabell Rahm
- 2021:13 Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning inom
lägenhetsbebyggelse L2020:10357
Annabell Rahm
- 2021:14 Arkeologisk efterundersökning och skadedokumentation
av lämningarna Lit 2:2, Lit 56:1 och Lit 407:1
Annabell Rahm
- 2021:15 Tännålen. Arkeologisk utredning vid stenåldersboplatser
Kristina Jonsson
- 2021:16 En boerne (samisk förvaringsgrop) i Fjällnäs. Arkeologisk utredning
Kristina Jonsson

- 2021:17 Vid stenåldersboplatser längs Rätanssjön. Arkeologisk förundersökning inom L1946:1028 och arkeologiska utredningar etapp 2 vid L1946:643 och L2020:7832
Kristina Jonsson
- 2021:18 Kyrkås kyrka. Restaurering av lanternin och torntak, 2021
Henrik Ylikoski
- 2021:19 Jiltjaurbergets vindkraftspark. Arkeologisk utredning
Anna Engman
- 2021:20 Stenålder vid Ottsjön. Schaktningsövervakning inom en stenåldersboplatz
Kristina Jonsson
- 2021:21 Vid karolinergraven i Handöl. Schaktningsövervakning i närheten av en massgrav
Kristina Jonsson
- 2021:22 Vikens bytomt i Brunflo. Arkeologisk utredning
Kristina Jonsson
- 2021:23 Väg 662 mellan Bonäshamn och Huså. Arkeologisk utredning
Eva Klotz